

نقش سازند تبخیری گچساران در ویژگیهای ریخت - زمینساختی دریاچه سد مخزنی جره ، رامهرمز

آرش برجسته^۱

محمد رجب پور^۲

چکیده :

سد مخزنی جره در شمال خاوری شهرستان رامهرمز در استان خوزستان و بر روی رودخانه رود زرد ساخته میشود . محدوده طرح بطور عمده از سازندهای گروه فارس بویژه سازند تبخیری گچساران پوشیده شده است محور سد بر روی گنگلومرای بختیاری قرار دارد ولی نزدیک به دو سوم از دریاچه سد در تماس با سازند گچساران است که در این منطقه شامل تناوبی از انیدریت ، مارنهای قرمز و خاکستری نمک و آهک ماسه ای است. از دیدگاه لرزه - زمینساختی محدوده طرح در کمربند چین خورده فعال زاگرس قرار میگیرد و چند گسل رانده مهم از محدوده دریاچه سد میگذرد. علاوه بر آن خطواره هائی نیز در محدوده دریاچه شناسائی شده است. شیب صفحات راندگی به سمت شمال خاوری است. شیب لایه بندی در محل محور سد بین ۱۶ تا ۲۴ درجه به سمت شمال خاوری است. ولی در محدوده دریاچه به دلیل عملکرد راندگی های موجود و گسترش سازند گچساران مقدار شیب متغیر است. در محدوده دریاچه دو راندگی در جهت شمال باختری - جنوب خاوری و به صورت موازی با یکدیگر تشکیل شده اند به نحوی که یک فرونشست زمین ساختی بین آنها بوجود آمده است. درون این افتادگی یک آبراهه بزرگ جریان دارد. این دو راندگی به سمت انتهای جنوب خاوری آبراهه به هم نزدیک میشوند به گونه ای که لایه های بین آنها شیب نزدیک به قائم پیدا کرده اند حساسیت زیاد سازند گچساران نسبت به فرسایش به دلیل تاثیر سیستم های راندگی تشدید شده است و انواع مختلفی از فرسایش بویژه در محل برخورد روندهای گسلی به خوبی گسترش یافته است. تاثیر این عملکرد را بر پدیده های انحلالی نیز میتوان به صورت پیدایش دولن و چاله های غول و ظهور تعدادی چشمه در امتداد راندگی های دریاچه مشاهده کرد. علاوه بر آن خرد شدگی سنگهای فوق سبب شده است تا لغزشهای کوچک و متعددی در کرانه های دریاچه رخ دهد. شیب لایه بندی در این محدوده ها بر اثر گسلش گاه تا ۹۰ درجه افزایش یافته است. بررسی روندهای شکستگی بر روی عکس ماهواره ای منطقه نشان میدهد که بخشهای خطی و مستقیم مسیر رودخانه جره در حد فاصل محور سد تا تقریباً انتهای دریاچه بر شکستگیهای با روند شمالی - جنوبی و شمال خاوری - جنوب باختری منطبق است. جابجائی لایه های سازند اجاجاری و سازند بختیاری در پائین دست محل محور سد و تغییر ضخامت ظاهری آنها در دو سوی رودخانه رود زرد حاکی از آن است که به احتمال زیاد این رودخانه در مسیر یک شکستگی کششی با روند تقریبی NN30E جریان دارد. مجموع این ویژگی ها و اندازه گیری برخی از شاخص های ریخت - زمینساختی مانند میزان چم و خم پیشانی کوهستان و نسبت پهنای کف دره به عمق آن و شاخص طول رودخانه به شیب آن حاکی از فعال بودن زمینساخت در این محدوده است. هر چند پویائی منطقه از دیدگاه زمینساختی امری آشکار است اما گسترش سازند شکل پذیر گچساران و توالی چینه شناسی آن سبب تغییراتی در شدت و گسترش ویژگیهای ریخت - زمینساختی محدوده مورد بررسی شده است.

کلمات اصلی و مهم :

ریخت - زمینساخت ، سد جره ، گچساران ، راندگی ، شکلیپذیر ، شکستگی ، فعالیت زمینساختی

^۱ دانشجوی دکترای تکتونیک دانشگاه شیراز

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد تکتونیک ، پژوهشکده علوم زمین